

Asia: VN/24194/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi rikoslain 17 ja 20 luvun muuttamisesta (väkivaltakuvauksen ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevat kriminalisoinnit)

Lausunnonantajan lausunto

Väkivaltakuvauksen hallussapito

Pelastakaa Lapset kiittää mahdollisuudesta lausua HE-luonnokseen rikoslain 17 ja 20 luvun muuttamisesta. Pelastakaa Lapset panee merkille, että luonnosta hallituksen esitykseksi on laadittu lapsenoikeusperustaisesti.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on esittänyt vuonna 2023 Suomelle antamissaan loppupäätelmissä huolensa siitä, että Suomessa lapsiin kohdistuu paljon väkivaltaa, kuten seksuaalista ja sukupuolittunutta väkivaltaa ja verkkoväkivaltaa. Komitea vaatii Suomea reagoimaan lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan sen kaikissa muodoissa ja olosuhteissa, ja ryhtymään verkkoväkivaltaa ja verkon ulkopuolista väkivaltaa ennaltaehkäiseviin ja väkivallalta suojeleviin toimenpiteisiin.

YK:n lapsen oikeuksien komitea korostaa suosituksissaan, että väkivallantekijät tulee saattaa syytteeseen ja heitä tulee rangaista tekojensa vakavuutta vastaavilla seuraamuksilla. Pelastakaa Lapset katsoo, että esitetyt ehdotukset rikoslain lukujen 17 ja 20 muuttamisesta edistävät komitean suositusten toteutumista.

Pelastakaa Lapset kannattaa ehdotusta rikoslain lukuun 17 lisättävästä luvusta, jossa raakaa väkivaltaa esittävän kuvamateriaalin hallussapito säädettäisiin rangaistavaksi.

Lisäys poistaisi ristiriidan siitä, että lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin hallussapito ja levittäminen ovat Suomessa rangaistavia rikoksia, mutta raakaa väkivaltaa esittävän kuvamateriaalin hallussapito ei. Suomessa saa pitää hallussaan materiaalia, joka sisältää raakaa

lapsen kohdistuvaa väkivaltaa, kuten lapsen tai lasten telotusta tai kidutusta. Ainoastaan tällaisen materiaalin levittäminen on laitonta.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen artiklassa 19 todetaan, että lasta tulee suojella kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta. YK:n jäsenvaltiot ovat myös sitoutuneet kestävän kehityksen agendan mukaisesti lopettamaan kaiken lapsiin kohdistuvan hyväksikäytön, riiston, ihmiskaupan ja väkivallan vuoteen 2030 mennessä. Pelastakaa Lapset katsoo, että raakojen väkivaltakuvausten hallussapidon kriminalisointi on tarpeellista lapsen oikeuksien ja kestävän kehityksen tavoitteiden edistämiseksi.

Lapseen kohdistuvaa väkivaltaa todistavan materiaalin hallussapito ja levittäminen ovat omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä ja hyvinvointia, vaikka teot eivät sisältäisi seksuaaliväkivaltaa. Tällaisen materiaalin hallussapito ja levittäminen asettaa lapsen uhrin asemaan ja voi aiheuttaa lapselle elinikäisiä traumoja. Kuten esityksessä todetaan, hallussapidon kriminalisoinnilla voidaan myös osaltaan edistää sitä, etteivät ihmiset tai eläimet joutuisi väkivallan kohteeksi väkivaltaista kuvamateriaalia valmisteltaessa.

Luonnoksessa hallituksen esitykseksi nostetaan esiin, että lasten pahoinpitelykuvauksia tuotetaan ja levitetään kansainvälisesti jatkuvasti yhä enemmän, ja niitä käytetään myös seksuaalisiin tarkoituksiin. Esityksen mukaan hallussapidon kriminalisoinnilla voidaan osaltaan puuttua toimintaan, jossa väkivaltamateriaalia käytetään vaihdon välineenä rikollisissa tarkoituksissa.

Pelastakaa Lapset katsoo, että hallussapidon kriminalisointi on oikea toimenpide. Väkivaltaa todistavaa materiaalia levitetään esimerkiksi laittoman, lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan, materiaalin seassa. Tieto siitä, että lapsen kuvia tai videoita käytetään seksuaalisiin tarkoituksiin, voi jo itsessään aiheuttaa lapselle haitallisia seurauksia.

Esityksessä huomioidaan myös, että internetin käytön kasvun myötä väkivaltainen materiaali leviää aiempaa helpommin ja laajemmalle, myös lasten nähtäville ja käyttöön. Pelastakaa Lapset muistuttaa, että lapsen suojeleminen väkivallalta tarkoittaa myös lapsen suojelemista väkivallan todistamiselta. Ihmisiin tai eläimiin kohdistuvan väkivallan katsominen voi vaikuttaa haitallisesti lapsen kehitykseen ja aiheuttaa lapselle psyykkistä kuormitusta. Jokaisella lapsella on oikeus väkivallattomaan ja turvalliseen kasvuympäristöön, myös verkossa.

Esityksen mukaan raakana väkivaltana voidaan pitää vakavanlaatuista ihmisen henkeen tai terveyteen kohdistuvaa tekoa, eläimeen kohdistuvaa väkivaltaa, sadistista pahoinpitelyä, kiduttamista tai silpomista.

Pelastakaa Lapset esittää vuoden 2022 kannanottonsa mukaisesti, että esityksen valmistelussa otettaisiin huomioon myös sellaisen materiaalin levittämisen ja hallussapidon kriminalisointi, joka

sisältää vakavuudeltaan ja raakuudeltaan vähäisempää lapseen kohdistuvaa väkivaltaa, kuten lyömistä, tukistamista tai lapsen nöyryyttämistä. Tällainen materiaali voi olla esimerkiksi lapsen vanhemman tallentamaa kuritusväkivaltaa tai muiden vertaisryhmään kuuluvien lasten tallentamaa väkivaltaa kiusaamistilanteessa. Tällaisella vahingollisella materiaalilla on taipumus levitä hyvin nopeasti laajallekin yleisölle.

Lisäksi Pelastakaa Lapset ehdottaa, että arvioitavaksi otettaisiin myös sellaisen materiaalin levittämisen ja hallussapidon kriminalisointi, jossa ei näy lapseen kohdistuvaa väkivaltaa, mutta joka on tallennettu lapseen kohdistuneen väkivaltatilanteen yhteydessä. Tällaista materiaalia ovat esimerkiksi lapsesta otetut kuvat, jotka on otettu juuri ennen rikosta, rikoksen aikana tai rikoksen jälkeen, mutta joissa ei näy fyysistä väkivaltaa.

Tällainen kuvamateriaali voi olla mahdollista tunnistaa samasta tilanteesta kuvatuksi, mikäli kyseessä on kuvasarja (esimerkiksi video pilkottuna yksittäisiksi kuviksi). Tämä materiaali loukkaa selkeästi rikoksen kohteeksi joutuneen lapsen oikeuksia, vaikka yksittäinen kuva ei täyttäisikään laittoman kuvan määritelmää.

Rangaistavuuden suhteen esitysluonnoksessa on määritelty, että raakaa väkivaltaa esittävän kuvamateriaalin hallussapito olisi oikeutettua esimerkiksi rikosasian selvittämiseksi ja materiaalin ilmoittamiseksi tai toimittamiseksi viranomaisille.

Pelastakaa Lapset muistuttaa, ettei lain tulisi estää järjestöjen tekemää väkivallan vastaista työtä, kuten Pelastakaa Lasten Nettivihjeen työtä lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemiseksi ja torjumiseksi yhteistyössä viranomaisten kanssa. Järjestöjen työ on huomioitu seksuaalirikoslakia koskien HE 13/2022 pykälässä 21. Esitämme, että sama lisäys tehtäisiin nyt lausunnolla olevaan hallituksen esitysluonnokseen.

Esitysluonnoksessa hallussapitorikos asetetaan koskemaan kuvia ja kuvatallenteita, joissa esitettävä väkivalta on valo- tai videokuvaamalla tai muulla vastaavalla tekniikalla tallennettu kuvaus todellisesta väkivallasta, tai materiaali, jota ei voida varmuudella erottaa valokuvaamalla tuotetuista kuvista tai videoista.

Esityksessä todetaan, että KRP:lta saatujen tietojen mukaan toistaiseksi ei ole havaittu tai tunnistettu tekoälyn tai muun teknologian avulla luotua kuvamateriaalia, joka vastaisi erehdyttävästi todellista tilannetta.

Pelastakaa Lapset toteaa kuitenkin, että teknologian nopea kehitys vaikuttaa esimerkiksi tekoälyn tuottamien kuvien määrän alati lisääntyvään kasvuun. Lasten täysimääräisiä oikeuksia on taattava luomalla lainsäädäntöä, joka varmistaa lasten suojelun ja oikeudet ajantasaisesti sitä mukaan, kun teknologia kehittyy.

Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito

Pelastakaa Lapset kannattaa ehdotusta, jossa rikoslain lukuun 20 lisättäisiin lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle törkeä tekemuoto.

Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta on vakava rikos, jolla on lyhyt- sekä pitkäkestoisia vaikutuksia lapsen turvalliselle kasvulle ja kehitykselle. Digitaalisten ympäristöjen laajentuessa ja teknologian kehittyessä on lapsiin kohdistuva seksuaalirikollisuus lisääntynyt ja seksuaalirikollisuuden taltioiminen ja levittäminen helpottunut.

Kansainvälisen arvion mukaan joka sekunti raportoidaan kymmenen tapausta lapsiin kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan ja sitä todistavaan materiaaliin liittyen. Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta on arkipäiväistymässä ja sen tehokkaaseen ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan tarvitaan tiukempaa lainsäädäntöä.

Kuten hallituksen esityksessäkin todetaan, hallussapitorikokset ovat usein yhteydessä myös muuhun lapsiin kohdistuvaan seksuaalirikollisuuteen ja pelkkä laittoman materiaalin lataaminen voi vaikuttaa lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin laajempaan leviämiseen.

Pelastakaa Lapset katsoo, että hallussapidon törkeän tekemuodon lisäämisellä rikoslakiin voidaan nähdä olevan suora vähentävä vaikutus laittoman materiaalin katsomiseen sekä lapsiin kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan.

Tutkimukset viittaavat siihen, että toistuva lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin katsominen lisää riskiä lapsiin kohdistuviin kontaktirikoksiin – siihen, että tekijä tapaa lapsen fyysisesti ja kohdistaa häneen seksuaaliväkivaltaa.

Lainsäädännön sekä rangaistuskäytännön valmisteluissa on huomioitava lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan kuvamateriaalin hallussapidon merkittävät, elämänmittaiset vahingolliset seuraukset niin lapselle kuin muille asianomaisille.

Hallussapitoa voidaan pitää levittämistä edeltävänä rikoksena, ja hallussapidon kattava ja asteittainen kriminalisointi voidaan nähdä levittämisrikoksia ehkäisevänä toimenpiteenä. Kun lapsesta leviää seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia netissä, tiedetään sillä olevan lapselle ja hänelle myöhemmin aikuisuudessa merkittäviä negatiivisia vaikutuksia.

Kun lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava kuva tai video ladataan, katsellaan tai jaetaan, asetetaan lapsi toistuvasti uhrin asemaan. Täten lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin levitys kuin hallussapitorikokset voivat uudelleen traumatisoida uhreja.

Esityksessään hallitus ehdottaa törkeän hallussapidon ankaroittamisperusteiksi samat perusteet kuin rikoslain 20. luvun 20§:ssä. Pelastakaa Lapset pitää olemassa olevia ankaroittamisperusteita riittävinä. Hallituksen esityksessä mainitaan, että erityisen nöyryyttävänä kuvamateriaalina pidettäisiin ainakin sellaista materiaalia, jossa esitetään lapseen ja eläimeen sekaantumista (s.29).

Katsomme, että esityksessä on syytä myös huomioida, että erityisen nöyryyttävää seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia on myös sellainen materiaali, jossa on sitomista tai muuta sadismia sekä sellainen materiaali, jossa aikuinen tekee lapselle seksuaalisia tekoja tai lapsi tekee itselleen seksuaalisia tekoja erityisen nöyryyttävällä tavalla, kuten esim. penetroimalla sukuelimen vessaharjalla.

Jotta seksuaaliväkivallan uhrien oikeus väkivallattomaan elämään, yksityisyyteen sekä koskemattomuuteen toteutuisi, tulee hallussapitoa koskevan lainsäädännön ottaa kattavasti huomioon lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan kuvamateriaalin moninaiset ilmenemismuodot, sen raaistuminen sekä materiaalin hallussapidon helppous.

Yksittäisillä tekijöillä voi olla hallussaan tuhansia kappaleita seksuaaliväkivaltamateriaalia, joka mahdollistaa pitkäkestoisen kuvien henkilökohtaisen käytön sekä kaupankäynnin. Mitä enemmän materiaalia yksittäisellä tekijällä on hallussaan, sitä suuremman taloudellisen hyödyn voi hän saada lapsen koskemattomuuden kustannuksella. Pelastakaa Lapset katsoo, että hallussa pidetyn lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin määrä on välttämätöntä ottaa huomioon lainsäädännön valmisteluissa.

Seksuaaliväkivaltamateriaalin hallussapidolla ja taloudellisen hyödyn tavoittelulla materiaalin avulla on laajemmat yhteydet lapsikauppaan ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen Artiklassa 35 kielletään lasten ryöstäminen, myynti tai kauppaaminen missään tarkoituksessa. Suomi on ratifioinut Euroopan neuvoston yleissopimuksen ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (SopS 43–44/2012) , joka suojelee myös lapsia ja kattaa kaikki hyväksikäytön muodot.

Suomi on lisäksi ratifioinut sopimuksen valinnaisen pöytäkirjan lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta. Lasten myynnillä tarkoitetaan tekoa, jolla henkilö tai henkilöryhmä luovuttaa lapsen toiselle henkilölle tai henkilöryhmälle palkkiota tai muuta etuisuutta vastaan. Lapsiprostituutiolla tarkoitetaan lapsen käyttöä seksuaaliseen toimintaan palkkiota tai muuta etuisuutta vastaan. Lapsipornografialla tarkoitetaan todelliseen tai simuloituun seksuaaliseen toimintaan osallistuvan lapsen esittämistä millä tahansa tavalla tai lapsen sukupuolielinten esittämistä pääasiassa seksuaalisessa tarkoituksessa.

Pöytäkirja korostaa kansainvälistä yhteistyötä ja yleisen tietoisuuden lisäämistä valtioiden rajat ylittäviä rikkomuksia vastaan sekä muistuttaa tiedotus- ja opetuskampanjoiden tärkeydestä lasten suojelun edistämisessä.

Pelastakaa Lapset muistuttaa valinnaisen pöytäkirjan velvoitteesta ottaa kaikessa lainsäädännössä ja toimeenpanossa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti lapsen etu huomioon.

Muut huomiot

Lähteet

YK:n lapsen oikeuksien komitean suositukset, huomautukset ja päätelmät Suomen valtiolle 2.6.2023 (UM:n epävirallinen käännös)

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista, 1989

Agenda2030 -toimintaohjelma | Kestävä kehitys

Kannanotto: Lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa todistavan materiaalin laajempi kriminalisointi on arvioitava - Pelastakaa Lapset

<https://intothelight.childlight.org/>

Suojellaan Lapsia ry, Risk Factors for Child Sexual Abuse Material Users Contacting Children Online

Canadian Centre for Child Protection, Experiences of Survivors of Child Sexual Abuse Material.

<https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimussarja/2012/43>

<https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimussarja/2012/41>

Pösö Emma
Pelastakaa Lapset ry